

Diversiteit en inclusie in sportopleidingen

Een verkennende studie onder mbo- en hbo-sportopleidingen in Nederland

Eva Heijnen

Agnes Elling

Diversiteit en inclusie in sportopleidingen

Een verkennende studie onder mbo- en hbo-sportopleidingen in Nederland

Met steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

Eva Heijnen
Agnes Elling

© Mulier Instituut
Utrecht, december 2020

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	Aanleiding en doel	4
1.2	Werkwijze	4
1.3	Leeswijzer	5
2.	Inclusief sporten en bewegen binnen het mbo	6
2.1	ROC Sport en bewegen	6
2.2	CIOS-opleidingen Nederland	9
3.	Inclusief sporten en bewegen binnen het hbo	11
3.1	Hogeschool Arnhem Nijmegen	11
3.2	Windsheim	12
3.3	Fontys	14
3.4	Inholland	15
3.5	Hogeschool van Amsterdam	16
3.6	Hanzehogeschool Groningen	16
4.	Diversiteit in studentenpopulatie	18
4.1	Diversiteit op basis van geslacht	18
4.2	Diversiteit op basis van migratieachtergrond	19
5.	Conclusie	20
	Bijlage 1 Vertegenwoordigers sportopleidingen	22

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

In 2018 is het Nationaal Sportakkoord ondertekend door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en NOC*NSF. Het sportakkoord bestaat op dit moment uit zes deelakkoorden en is erop gericht om de organisatie van de sport toekomstbestendig te maken en ervoor te zorgen dat iedereen in Nederland in een veilige, gezonde omgeving met plezier kan sporten en bewegen. Eén van de deelakkoorden richt zich op *inclusief sporten en bewegen*, met als ambitie dat ‘iedere Nederlander een leven lang plezier kan beleven aan sporten en bewegen’. Binnen het deelthema gaat het erom dat iedereen in Nederland, ongeacht leeftijd, geslacht of etnische achtergrond met plezier kan meedoen, zich welkom voelt en niet uitgesloten wordt. Specifiek voor dit deelakkoord ligt de focus op mensen in Nederland die belemmeringen ervaren om te gaan of te blijven sporten en bewegen. Behalve over sportdeelname gaat inclusief sporten en bewegen ook over een evenredige vertegenwoordiging van verschillende groepen in de samenleving in de organisatie van de sport (sportbesturen, coach-trainers en vrijwilligersfuncties).¹

Sportprofessionals zoals managers, buurtsportcoaches en sportleraren, -trainers en -begeleiders vervullen een sleutelrol in het vormgeven van een inclusieve(re) sportomgeving. Een inclusieve sportomgeving betekent dat iedereen mee kan doen aan sport ongeacht geslacht, leeftijd, sociaaleconomische achtergrond, etniciteit, fysieke/cognitieve beperkingen of seksuele voorkeur en zich daar ook ‘thuis’ moet kunnen voelen. Met het oog op de toekomst is het raadzaam te kijken naar aandacht voor diversiteit in relevante opleidingen, zoals Academies voor Lichamelijke Opvoeding (ALO), hbo sportkundeopleidingen en mbo-opleidingen Sport en bewegen en naar de diversiteit in de studentenpopulaties van deze opleidingen. Het Mulier Instituut is in 2019 een verkenning gestart naar de aandacht voor inclusief sporten en bewegen in het curriculum bij mbo- en hbo-sportopleidingen. Daarnaast is gekeken naar de diversiteit in de samenstelling van de studentenpopulatie van deze sportopleidingen.

1.2 Werkwijze

Ten behoeve van de verkenning hebben we een deskresearch uitgevoerd naar mbo- en hbo-sportopleidingen in Nederland, aangevuld met interviews met vertegenwoordigers van de sportopleidingen. Om uitspraken te doen over de studentenpopulatie is gebruik gemaakt van de data van Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). In eerste instantie was het ook de bedoeling om inzicht te krijgen in het aantal studenten met een niet-westerse migratieachtergrond binnen sportopleidingen, maar vanwege privacyredenen is door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) besloten om deze gegevens niet openbaar te maken via DUO. Ook de opleidingen zelf gaven aan dat zij deze gegevens niet zomaar konden geven vanwege de privacywetgeving: de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Aan een aantal vertegenwoordigers van de sportopleidingen is gevraagd om een inschatting te maken van het aantal studenten met een niet-westerse migratieachtergrond op basis van wat zij dagelijks zien op de opleiding.

¹ VWS, VSG, VNG & NOC*NSF (2018). [Nationaal Sportakkoord 2018-2022. Sport Verenigt Nederland](#). Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

Sportopleidingen zijn vanaf het najaar van 2019 benaderd en de dataverzameling is geëindigd in de zomer van 2020. Binnen het mbo zijn er op het moment van het onderzoek 42 regionale opleidingscentra (ROC's) in Nederland.²

De hogescholen in Nederland bieden verschillende sport(gerelateerde)opleidingen aan³, maar de focus voor deze verkenning ligt op de twee grootste sportopleidingen: Sportkunde en ALO. Zes hogescholen in Nederland bieden zowel de opleiding Sportkunde als de ALO-opleiding aan. Twee hogescholen bieden alleen de opleiding Sportkunde aan (tabel 1). De scholen zijn telefonisch of per mail benaderd. Dertien vertegenwoordigers van sportopleidingen hebben telefonisch of per mail een reactie gegeven. De gesprekken met de vertegenwoordigers varieerden van een kwartier tot een half uur waarbij het ging om het beantwoorden van slechts één vraag: 'op welke manier komen de thema's diversiteit en inclusie terug in het curriculum van de opleiding?'.

Tabel 1. Overzicht van de hogescholen in Nederland met Sportkunde- en ALO-opleidingen

	Sportkunde	ALO
De Haagse Hogeschool	X	X
Fontys Hogescholen	X	X
Hanzehogeschool Groningen	X	X
Hogeschool van Amsterdam	X	X
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	X	X
Hogeschool Windesheim	X	X
Hogeschool Inholland	X	
HZ University of Applied Sciences	X	

De selectie voor het benaderen van mbo-sportopleidingen was willekeurig. In eerste instantie is contact gezocht met tien mbo-sportopleidingen verspreid over Nederland. Niet elke mbo-sportopleiding was bereid om mee te werken of het contact verliep moeizaam. Naarmate er verzadiging in de antwoorden optrad, is gestopt met het contact zoeken met andere mbo-sportopleidingen. Alle hbo-sportopleidingen zijn benaderd om mee te werken, maar net zoals bij de mbo-sportopleidingen verliep het contact soms moeizaam. Zodra er verzadiging in de antwoorden optrad, is gestopt met het contact zoeken met andere hbo-sportopleidingen. Zie bijlage 1 voor een lijst met namen van de vertegenwoordigers van de sportopleidingen die zijn gesproken.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt beschreven op welke manier de thema's diversiteit en inclusie in het curriculum van mbo-sportopleidingen terugkomen. In hoofdstuk 3 wordt hetzelfde gedaan voor het curriculum van hbo-sportopleidingen. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de diversiteit in de studentenpopulatie op sportopleidingen. Tot slot volgen de conclusies van deze studie in hoofdstuk 5.

² Zie <https://www.mбораad.nl/het-mbo/feiten-en-cijfers/mbo-scholen> voor de lijst met ROC's.

³ Andere sport gerelateerde hbo-opleidingen zijn bijvoorbeeld Psychomotorische Therapie en Bewegingsagogie en de combinatie lerarenopleiding ALO-Pabo. Hogescholen bieden ook verschillende masters aan zoals de Master Sport- en Beweginnovatie en de Master Lichamelijke Opvoeding en Sportpedagogiek.

2. Inclusief sporten en bewegen binnen het mbo

In dit hoofdstuk brengen we van het ROC Tilburg, het Graafschap College en Landstede MBO in kaart hoe zij de thema's inclusie en diversiteit in hun curriculum laten terugkomen. Van het ROC Twente en het MBO Horizon College wordt een korte beschrijving gegeven. Vervolgens wordt ingegaan op het strategisch plan van CIOSNL en wordt gekeken hoe inclusief sporten en bewegen terugkomt op het Rijn IJssel in Arnhem (CIOS). De selectie voor deze mbo-sportopleidingen wordt uitgelegd in paragraaf 1.2.

2.1 ROC Sport en bewegen

Op het gebied van sport en bewegen bestaan er binnen het mbo vijf uitstroomprofielen uit het kwalificatiedossier (tabel 2).⁴ Bijna alle ROC's in Nederland bieden alle vijf de uitstroomprofielen aan. De ROC's mogen zelf bepalen of zij de opleiding in drie of vier jaar aanbieden, maar die keuze heeft invloed op het curriculum. Ongeveer de helft van de ROC's in Nederland kiest voor niveau 4 in vier jaar. Alle ROC-opleidingen hebben de verplichting om aandacht te besteden aan burgerschap competenties (diploma-eis). Binnen de module 'Loopbaan en burgerschap' komt bijvoorbeeld de multiculturele samenleving en vergrijzing aan de orde. Sinds 2016 zijn er, binnen het MBO, zogenaamde keuzedelen geïntroduceerd en elk jaar moeten studenten eigen keuzedelen kiezen. Met een keuzedeel kunnen studenten hun opleiding verdiepen of verbreden. Studenten die kiezen voor het uitstroomprofiel 'Coördinator Sport- en bewegingsagogie' leren om mensen met een psychische, sociale of lichamelijke beperking in beweging te krijgen. In het vervolg van dit hoofdstuk wordt aangegeven of de mbo-school het uitstroomprofiel aanbiedt. Daarnaast wordt een enkele keer toegelicht wat dit uitstroomprofiel inhoudt of op welke manier de studenten binnen dit uitstroomprofiel in aanraking komen met de thema's diversiteit en inclusie. De basiskwalificaties voor dit uitstroomprofiel zijn hetzelfde en de studenten die dit uitstroomprofiel kiezen leveren een bijdrage aan een inclusieve(re) sportomgeving.

Tabel 2. Overzicht van de uitstroomprofielen binnen de ROC-sportopleidingen in Nederland naar niveau en studieduur van de kwalificatie (in uren)

Uitstroomprofielen	Niveau	Studieduur van de kwalificatie
Sport- en bewegingsleider	3	4800
Coördinator Sport- en bewegingsagogie	4	6400
Coördinator Buurt, Onderwijs & Sport	4	6400
Coördinator Sport, Bewegen en Gezondheid	4	6400
Coördinator Sportinstructie, Training & Coaching	4	6400

Bron: Beroepsonderwijs Bedrijfsleven Kwalificatiedossier mbo Sport en Bewegen. Bewerking: Mulier Instituut.

Graafschap College

Het Graafschap College is het grootste onderwijsinstituut van de Achterhoek. Het Graafschap College biedt een ruim aanbod van mbo-opleidingen in de beroepsopleidende en beroepsbegeleidende leerweg op het gebied van Economie & Dienstverlening, Techniek & Informatica, Zorg & Welzijn en Educatie & Participatie. Het Graafschap College biedt onderwijs aan bijna 10.000 studenten en heeft meer dan 900 medewerkers. Het onderwijs wordt uitgevoerd op verschillende locaties in Doetinchem, Groenlo en Winterswijk.⁵ Het Graafschap College biedt alle vijf uitstroomprofielen op het gebied van sport en

⁴ Zie <https://kwalificaties.s-bb.nl/> voor het kwalificatiedossier mbo Sport en Bewegen.

⁵ Informatie verkregen via <https://graafschapcollege.nl/over-graafschap-college/>.

bewegen aan. Naast het uitstroomprofiel 'Coördinator Sport- en bewegingsagogie' komen de thema's diversiteit en inclusie op verschillende plekken binnen de opleidingen van het Graafschap College terug.

Het Graafschap College werkt met twee basisjaren binnen de opleidingen Sport en bewegen en in deze twee basisjaren hebben de studenten twee basiskerntaken: leren om sport- en bewegingsactiviteiten aan te bieden en leren om grote evenementen te organiseren. Daarnaast volgen de studenten de module 'Loopbaan en burgerschap'. In deze module komen thema's over diversiteit aan bod, zoals genderdiversiteit en etnisch-culturele diversiteit. Het Graafschap College besteedt daar redelijk veel aandacht aan, omdat ze vinden dat deze thema's aandacht verdienen in elke opleiding. Het Graafschap College vindt dat studenten moeten weten hoe divers onze samenleving is en dat voor iedereen plek moet zijn. Dit wordt aangeboden door middel van lesstof, maar bijvoorbeeld ook door meespeeltheater. Een toneelgroep komt langs om in gesprek te gaan met jongeren over de stereotypering van mannen en vrouwen. De invulling van de module 'Loopbaan en burgerschap' kan elk jaar veranderen. In het eerste jaar, maar ook deels in het tweede jaar gaat het over oriëntatie op werkvelden en doelgroepen. De basis van deze module is ontwikkelingspsychologie van baby tot senior. Studenten krijgen binnen deze module basiskennis over de verschillende leeftijdsgroepen. De studenten maken in het eerste jaar ook kennis met verschillende doelgroepen via stage. Bij het Graafschap College wordt gewerkt met open sportparken en studenten krijgen te maken met de doelgroepen die zich op deze sportparken bevinden. Naast de basiskennis over verschillende leeftijdsgroepen wordt ook verdieping gegeven over een specifieke doelgroep zoals mensen met een beperking. De studenten krijgen een opdracht over diverse culturen om mensen op te zoeken waarvan ze de cultuur niet kennen (op bezoek gaan, interviewen, mee-eten). Bij het uitstroomprofiel 'Sport, Bewegen en Gezondheid' hebben de studenten een cursus gehad over laaggeletterdheid, omdat zij veel te maken krijgen met mensen met een lage sociaaleconomische status.

In de keuzedelen wordt 'Sport en bewegen voor specifieke doelgroepen' aangeboden. In de omgeving van het Graafschap College is er een samenwerkingsverband met vier instellingen voor mensen met een beperking. De studenten maken een verdieping op het aanbieden van sport en bewegen voor mensen met een beperking. De studenten krijgen een programma op school van tien weken en vervolgens gaan ze twintig weken aan de slag in een hybride leeromgeving⁶ op de instelling. De studenten kunnen ook kiezen voor het keuzedeel 'senioren'. In dit keuzedeel heeft elke student een senior als buddy waar zij wekelijks activiteiten mee ondernemen.

Bij Graafschap College zijn ze steeds meer bezig met het leren in een hybride leeromgeving. In de omgeving van het Graafschap College wordt veel ingezet op open sportparken en daar wordt een deel van het onderwijs op ingezet. Twee van de zeven thema's van het regionale beweeg- en sportakkoord 2020-2030 zijn 'Inclusief sporten' en 'Vitaal ouder worden'. Deze thema's zijn dominant neergezet en hebben ook een themacoördinator in de Achterhoek. Doordat het Graafschap College een samenwerkingsverband met Achterhoek in Beweging is aangegaan, richten ze zich nadrukkelijk op de groepen die binnen deze twee thema's vallen en die doelgroepen komen ze bijvoorbeeld op en rond de open sportparken tegen.

Landstede MBO

De Landstede groep biedt voorgezet onderwijs, mbo-onderwijs en volwassenenonderwijs aan. Het mbo-onderwijs van de Landstede Groep wordt met ruim 200 opleidingen aangeboden via Landstede MBO, Menso Alting Zwolle, StartCollege Entree en Centre for Sports & Education (CSE). Het onderwijs wordt uitgevoerd

⁶ Het gedachtegoed van de hybride leeromgeving gaat ervan uit dat de mbo-student een beroep leert op de werkplek. Niet alleen theorie of praktijk, maar ook mengvormen worden toegepast. Niet óf de werkplek óf de school, maar een optimale mix.

op verschillende locaties in Harderwijk, Raalte en Zwolle.⁷ Het Landstede MBO biedt alle vijf uitstroomprofielen op het gebied van Sport en bewegen aan. Naast het uitstroomprofiel ‘Coördinator Sport- en bewegingsagogie’ komen de thema’s diversiteit en inclusie op verschillende plekken binnen de opleidingen van het Landstede mbo terug.

De module ‘Loopbaan en burgerschap’ loopt door de hele vier jaar van elke opleiding (één uur in de week) binnen het Landstede MBO. Deze module bevat vijf kerntaken en één kerntaak is de sociaalmaatschappelijke dimensie. Binnen deze dimensie kijkt de student onder andere naar de maatschappij, omgangsvormen, ontwikkelen van normen en waarden. Deze kerntaken zijn binnen de opleiding opgenomen van beginnersgedrag tot beroepsbekwaam gedrag. De studenten moeten tijdens de opleiding een bepaalde groei laten zien en in kaart brengen op welke manier ze deze groei doormaken. Dat kan bijvoorbeeld door iets met de kerst te doen voor het Leger des Heils of door sportenactiviteiten te regelen voor een opvang met vluchtelingen. In het eerste jaar krijgen de studenten het vak ‘Veilig Sportklimaat’ waarbij onder andere wordt gekeken naar veiligheid op de vereniging en een vertrouwenspersoon. Na het tweede studiejaar kiezen de studenten een uitstroomprofiel. In het derde en vierde studiejaar gaan de studenten stagelopen bij een zelfgekozen doelgroep.

Binnen de opleiding ‘Bewegingsagogie’ leren studenten ervoor te zorgen dat mensen met een beperking op lichamelijk, sociaal, emotioneel of cognitief gebied kunnen bewegen. Bij de opleiding ‘Bewegingsagogie’ lopen de studenten stage binnen organisaties voor psychiatrie, revalidatie, jeugdhulpverlening, gehandicaptenzorg en ouderenzorg. Het is ook mogelijk om bij een organisatie voor mensen die nog geen verblijfsvergunning hebben stage te lopen. Alle doelgroepen zoals hierboven beschreven worden tijdens de lessen behandeld, maar de studenten specificeren zich in de doelgroep waarbij ze stagelopen. In het vierde jaar moeten de studenten hun visie op bewegen beschrijven, maar ook hun visie op de maatschappij en zorg. Deze visie moeten ze gebruiken voor het bedenken van een vernieuwende bewegingsactiviteit voor hun stage. De studenten worden gestimuleerd om een andere doelgroep te kiezen in hun derde en vierde jaar stage.

Op het Landstede MBO wordt het keuzedeel ‘Speciale doelgroepen’ gekozen door de andere uitstroomprofielen (naast Bewegingsagogie) als zij met een speciale doelgroep hebben te maken tijdens hun stage. Onder speciale doelgroepen worden met name mensen met beperking verstaan. Een student ‘Sport, Bewegen en Gezondheid’ kan ook in de ouderenzorg stagelopen en meer over deze doelgroep willen weten.

ROC Tilburg

Onderwijsgroep Tilburg is een middelgrote onderwijsorganisatie voor voorbereidend en middelbaar beroepsonderwijs in Brabant. Het ROC Tilburg biedt zo’n 150 verschillende opleidingen aan binnen vijftien mbo-scholen op zeven locaties in Tilburg. Het ROC Tilburg biedt alle vijf de uitstroomprofielen op het gebied van sport en bewegen aan. Op een aantal plekken binnen de opleiding ligt een raakvlak met de thema’s diversiteit en inclusie.

Binnen de module ‘Loopbaan en burgerschap’ kan diversiteit een thema zijn. Binnen het ROC Tilburg waren er op het moment van onderzoek binnen de sportopleiding twee transmannen⁸. Deze thematiek heeft de opleiding toen terug laten komen bij de eerstejaars.

⁷ Informatie verkregen via <https://www.landstedembo.nl/mbo-opleidingen/>.

⁸ Personen die bij wie hun genderidentiteit (man) niet overeen kwam met hun geboortegeslacht (vrouw).

De studenten kunnen kiezen voor het keuzedeel 'Senioren sport'. Senioren sport is een opleiding van een jaar en voor dit keuzedeel kunnen zowel mensen van buitenaf als reguliere ROC studenten zich voor aanmelden. Summa College (ROC Eindhoven) loopt op het moment van dit onderzoek mee met ROC Tilburg om het keuzedeel 'Senioren sport' volgend jaar (2020/2021) zelf te kunnen aanbieden. Aan het einde van dit keuzedeel krijgen de deelnemers een certificaat sportleider en GALM.⁹ De studenten met het uitstroomprofiel 'Coördinator Buurt, Onderwijs & Sport (BOS)' zijn eigenlijk de spil in het hele maatschappelijke veld rondom sport. Op dit moment is het echter nog niet vanzelfsprekend dat deze BOS-studenten voor het keuzedeel 'Senioren sport' kiezen.

Bij het ROC Tilburg worden meerdere korte opleidingen voor senioren aangeboden zoals: beweegleider senioren, sportleider senioren en senioren beweegcoördinator. De eerste twee opleidingen duren 28 avonden en bestaan ook uit stagelopen. De derde opleiding is een opleiding van tien avonden zonder stage. De beweegleider zet beweegactiviteiten op voor kwetsbare ouderen in de thuissituatie of binnen zorg-/verpleeginstelling. De beweegcoördinator voert het beleid uit van het management met betrekking tot bewegen voor alle bewoners van de woonzorginstelling of aanleunwoningen. Sportleiders geven les aan ouderen vanaf ongeveer 55 jaar zoals gymnastiek, sport en spel.¹⁰

ROC Twente

Het ROC Twente heeft een keuzedeel voor studenten 'Senioren in beweging'. Dit is voor de opleidingen Sport en bewegen niveau 3 en 4. De student wordt opgeleid als instructeur voor ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van bewegingsactiviteiten voor senioren. Het kost de studenten één periode van een schooljaar.¹¹

MBO Horizon College

Binnen het curriculum van MBO Horizon College wordt op verschillende manieren aandacht besteed aan diversiteit en inclusie: expliciet bij het vak 'Sport & gedrag' (vooral theoretisch), bij het keuzedeel 'Bewegingsleider aangepast sporten' en bij de uitstroom niveau 4 'Bewegingsagoog'. Verder komen studenten gedurende de gehele schoolloopbaan in contact met diverse doelgroepen, met name bij de stages en bij diverse evenementen.

2.2 CIOS-opleidingen Nederland

De vijf CIOS'en (Heerenveen-Leeuwarden, Zuidwest-Nederland, Haarlem-Hoofddorp, Sittard-Venlo en Arnhem) in Nederland maken allemaal onderdeel uit van een ROC en zijn daarmee belangrijke opleiders in het mbo-werkveld. De CIOS'en waren van oudsher onafhankelijke instituten. Sinds het moment dat ook andere ROC's met Sport en Bewegen opleidingen kunnen starten, hebben de CIOS'en hun krachten gebundeld in de stichting CIOSNL (sinds 2002). In het strategisch plan van CIOSNL wordt ingegaan op de maatschappelijke waarde van sport en bewegen. In dit plan wordt aangegeven dat maatschappelijke veranderingen invloed hebben op de betekenis en beleving van sport en bewegen, met gevolgen voor de

⁹ Het Groninger Actief Leven Model (GALM) stimuleert ouderen om meer te bewegen. GALM is ontwikkeld in samenwerking met verschillende regionale en landelijke partners. Zie voor meer informatie: <http://www.galm.nl/over-galm/>.

¹⁰ Informatie verkregen via <https://www.sportopleidingentilburg.nl>.

¹¹ Zie <https://sites.google.com/a/mbosoc.nl/bpv-opleiding-sport-en-bewegen-enschede/overzicht-keuzevakken/keuzevak-senioren-in-beweging> voor het *BPV Studiewijzer keuzedeel senioren in beweging 2018 - 2019*.

inrichting van interventies. Interventies zijn vooral gericht op doelgroepen die zich niet als vanzelf 'Sport & Bewegen' als levensstijl eigen hebben gemaakt. Het ontwikkelen van nieuw sport- en beweegaanbod, klantgerichtheid, het richten op diverse doelgroepen, samenwerking met diverse partijen en ondernemerschap zijn daarbij de voornaamste ingrediënten. Voorbeelden van concrete programma's zijn onder andere de buitenschoolse opvang, sporten voor speciale doelgroepen en verruiming van het aanbod van sportverenigingen. Binnen het domein 'Sport & Bewegen' ontstaat een flexibel aanbod waarbij steeds meer sprake is van overlap met andere domeinen. De maatschappelijke waarde van Sport & Bewegen krijgt hierdoor meer betekenis en erkenning.¹²

Binnen het CIOS gelden ook de vijf uitstroomprofielen op het gebied van Sport en bewegen, maar per locatie is verschillend welke uitstroomprofielen worden aangeboden. Daarnaast bieden de vijf CIOS'en ook aparte cursussen aan zoals 'Sportleider SeniorenSport (SSS)' en 'Senioren Beweegbegeleider (SBB)'. De cursus 'Sportleider SeniorenSport' kan bijvoorbeeld op het CIOS Heerenveen worden gevolgd. Deze opleiding duurt zestien weken. In deze opleiding moet ook 60 uur stage worden gelopen. De cursus 'Senioren Beweegbegeleider' kan via het CIOS Arnhem worden gevolgd. Deze cursus duurt één schooljaar.

Rijn IJssel, CIOS Arnhem

Binnen het curriculum van CIOS Arnhem wordt op verschillende manieren aandacht besteed aan diversiteit en inclusie. De module 'Loopbaan en burgerschap' is bij het CIOS Arnhem in ontwikkeling. Studenten in het eerste en tweede jaar volgen themadagen die in het teken staan van 'Loopbaan en burgerschap'. Ter ondersteuning van de module 'Loopbaan en burgerschap' wordt het digitale programma 'Generation 24/7' aangeboden waarin studenten kritisch moeten nadenken over allerlei relevante maatschappelijke thema's. Verder kunnen studenten op het CIOS Arnhem op het gebied van inclusie en diversiteit kiezen voor de keuzedelen 'Aangepast Sporten' en 'SeniorenSport'. Binnen het keuzedeel 'Aangepast Sporten' leren studenten leidinggeven aan recreatieve sport- en bewegingsactiviteiten voor groepen sporters met een beperking. De keuze voor een bepaalde sport ligt bij de studenten zelf en het hangt van hun stageplek af met welke doelgroep ze te maken hebben. Binnen het keuzedeel 'Aangepast Sporten' worden een aantal beperkingen behandeld. Het keuzejaar is te kort (een jaar) om alle mogelijke beperkingen te behandelen. Binnen het keuzedeel 'SeniorenSport' leren de studenten lesgeven aan kwetsbare senioren. Dit houdt bijvoorbeeld in dat zij les krijgen over sport en spel voor 50-plussers en GALM (Gymnastiek en spel rondom de stoel 70+).

¹² Zie <https://www.cios.nl/ons-verhaal> voor het *Strategisch Plan 2017-2020* van de stichting CIOSNL.

3. Inclusief sporten en bewegen binnen het hbo

In dit hoofdstuk brengen we van zes hbo-scholen (Hogeschool Arnhem Nijmegen, Windesheim, Inholland, Fontys, Hogeschool van Amsterdam en Hanzehogeschool Groningen) in kaart hoe zij de thema's inclusie en diversiteit in het curriculum van hun sportopleidingen laten terugkomen. Bij de Hogeschool Arnhem Nijmegen, Windesheim en Fontys wordt ingegaan op zowel de opleiding Sportkunde als op de ALO-opleiding. Bij Inholland, Fontys en de Hogeschool van Amsterdam ligt de focus op één opleiding. Als laatste komt de Hanzehogeschool Groningen aan bod waarbij de informatie alleen via internet is verkregen.

Sportkunde algemeen

Ten tijde van dit onderzoek zijn er acht hbo-scholen in Nederland die de opleiding Sportkunde aanbieden. Zij zijn verenigd in het Landelijk Opleidingsoverleg Sportkunde. Alle kerncompetenties en handelingscriteria zijn binnen alle sportkundeopleidingen gelijk en zijn vastgelegd in het landelijk opleidingsprofiel 'Sportkunde', maar er zijn wel accentverschillen. Binnen de sportkundeopleidingen wordt uitgegaan van de volgende drie extrinsieke waarden van sport: sociaal-maatschappelijke waarde, gezondheidswaarde en economische waarde. De thema's inclusie en diversiteit vallen binnen de sociaal maatschappelijke waarde van sport, want sport helpt bij een grotere participatie voor iedereen. Binnen iedere sportkundeopleiding moet hier een eigen invulling aan worden gegeven. Bij de ene sportkundeopleiding ligt het accent hier meer op dan bij de andere opleiding.¹³

3.1 Hogeschool Arnhem Nijmegen

De Hogeschool Arnhem Nijmegen (HAN) is een kennisinstituut voor hoger onderwijs in Gelderland met faculteiten in Arnhem en Nijmegen. De HAN bestaat uit veertien academies met opleidingen, onderzoek en advies. De synergie tussen onderwijs, beroepenveld, onderzoek en maatschappij is voor de HAN een belangrijk aandachtspunt. De missie van de HAN is het kwalificeren, socialiseren en vormen van studenten voor hun toekomstige beroepspraktijk en burgerschap en het leveren van innovaties in een dynamische, globaliserende en complexe samenleving.¹⁴

Sportkunde

Binnen de opleiding Sportkunde op de HAN is er op verschillende plaatsen aandacht voor de thema's diversiteit en inclusie. Studenten volgen niet één module die daar specifiek op gericht is, maar hebben binnen verschillende modules de mogelijkheid om voor een speciale doelgroep te kiezen en daar wordt door de opleiding op ingespeeld. In het eerstejaars van de opleiding Sportkunde hebben studenten het vak 'Groepen in beweging'. De studenten hebben eerder in het jaar kennis en vaardigheden opgedaan ten aanzien van gedrag en motivatie en gaan het toepassen in dit vak. Studenten leren onder andere een doelgroep analyseren en kunnen op basis van deze analyse en relevante theorieën en modellen een passende beweegcursus ontwerpen die aansluit bij de behoefte van de doelgroep. Ook binnen de vakken 'Didactiek en Pedagogiek' en 'Coachen op Gedrag' kan een student zich richten op een speciale doelgroep.

¹³ Informatie verkregen via <http://www.sportkunde.nl/nl>.

¹⁴ Zie <https://www.han.nl/over-de-han/missie-en-strategie/instellingsplan/index.xml> voor het HAN instellingsplan 2016-2022 'In vertrouwen samenwerken aan leren en innoveren'.

In het tweede jaar lopen de studenten stage en dat kan bij verschillende doelgroepen. Denk aan een doelgroep als mensen met een beperking. De studenten kunnen zich in dit jaar meer gaan richten op een domein. Als de studenten interesse hebben in gedragsverandering dan kiezen ze voor 'Sport & Society'. Als zij liever expert worden op het gebied van leefstijl dan kiezen ze voor 'Sports & Health'. In het derde jaar gaan studenten zich specialiseren, bijvoorbeeld in gezondheidsbevordering. In hetzelfde jaar kiezen de studenten voor een minor. De HAN biedt een tweetal minors aan die binnen de thema's diversiteit en inclusie vallen: 'Het begeleiden van buitengewone doelgroepen binnen sport en bewegen' en 'Voedings- en beweegcoach'. In de minor 'Het begeleiden van buitengewone doelgroepen binnen sport en bewegen' wordt geleerd om door middel van handelingsgerichte diagnostiek problemen aan te pakken bij kinderen en jongeren op motorisch, sociaal-emotioneel of cognitief vlak. Bij de minor 'Voedings- en beweegcoach' leren de studenten over verschillende ziektebeelden van cliënten om leefstijladvies op maat te geven met een voedings- en beweegplan.¹⁵

ALO

Bij de ALO-opleiding van de HAN wordt in de propedeuse aandacht gegeven aan het lesgeven aan multiculturele klassen. Dit wordt op een theoretische manier gedaan aan de hand van drie artikelen. In het tweede jaar is er aandacht voor het 'omgaan met verschillen'. In deze module staat het lesgeven aan het speciaal onderwijs centraal. Alle clusters worden besproken, er komen specifieke gedragsproblemen aan bod en er wordt besproken hoe studenten hier praktisch mee om kunnen gaan. In het tweede en derde en in het vierde jaar wordt aandacht besteed aan diversiteit door de studenten keuzemogelijkheden binnen de stage aan te bieden. De theorielessen zijn erop gericht om in te gaan op de specifieke kenmerken van de doelgroepen uit de stages. Het pedagogisch, vakdidactisch en vakinhoudelijke handelen van de student moet aansluiten bij zijn specifieke doelgroep, zodat hij zijn doelen kan realiseren.

3.2 Windesheim

Hogeschool Windesheim is een Christelijke hbo-instelling met vestigingen in Zwolle en Almere. Windesheim biedt 80 hbo-bacheloropleidingen en *Associate degrees* aan in verschillende interessegebieden. De missie van de hogeschool Windesheim is om actief bij te dragen aan een inclusieve en duurzame samenleving.¹⁶

Sportkunde

Binnen de opleiding Sportkunde op het Windesheim is er op verschillende plaatsen aandacht voor de thema's diversiteit en inclusie. In de vier leerjaren komt geen specifiek vak terug over speciale groepen. Speciale doelgroepen komen wel in de opleiding terug als de student het een interessante doelgroep vindt (dit gebeurt ook regelmatig). De student kiest voor een speciale doelgroep door middel van stages of de keuze voor een bepaalde minor. In het eerste jaar komen de studenten in principe niet in aanraking met speciale doelgroepen. In het tweede semester van het tweede jaar gaan de studenten alleen op stage en die stageopdrachten zijn gericht op beleidsvoorbereiding. Het is mogelijk dat een stageopdracht gericht is op ouderen. Dit is alleen geen verplichting vanuit de opleiding en komt vanuit de stageorganisatie. In het tweede jaar krijgen de studenten een module over fysieke, sociale, cognitieve componenten van alle leeftijdsgroepen. De studenten krijgen verder in het tweede jaar twee vakken waar de keuze voor een

¹⁵ Informatie verkregen via <https://www.han.nl/opleidingen/hbo/sportkunde/voltijd/praktische-info/OS-OER-SKN-2019-2020.pdf>.

¹⁶ Zie <https://www.windesheim.nl/over-windesheim/onze-missie-en-ambities> voor de *strategische koers 2017-2020* van Windesheim.

doelgroep aan bod komt, maar wederom mogen studenten zelf kiezen welke doelgroep. De studenten nemen dan deze doelgroep als uitgangspunt voor het ontwikkelen van nieuw aanbod. De studenten hebben wel regelmatig stages bij asielzoekerscentra voor het ontwikkelen van sportaanbod. Vanuit Windesheim hebben studenten een aantal jaar geleden sportaanbod voor vluchtelingen in de IJsselhallen georganiseerd.

Binnen het derde leerjaar in het tweede semester volgen de studenten een minor. De minor kiezen de studenten zelf. In Zwolle worden de volgende minors aangeboden met een mogelijke koppeling met speciale doelgroepen:

- Minor 'Praktijk van de buurtsportcoach; bruggen slaan tussen buurt, school en sport': is bedoeld voor studenten in opleidingen die raakvlakken hebben met sport en bewegen voor jongeren in de context van het onderwijs, de sport, de cultuursector en het sociale domein.
- Minor 'Vitaliteit door leefstijl coaching': gaat niet specifiek over een sociaal-demografische doelgroep, maar over een gezonde leefstijl creëren en dat kan bij een speciale doelgroep.
- Minor 'Speciaal onderwijs' (Educational Needs via dagonderwijs): leren omgaan met verschillen tussen leerlingen in de klas zoals leerlingen met ADHD, ODD, ASS, dyslexie etc.
- Minor 'Aangepast sporten': de aandacht is voornamelijk gericht op het aangepast sporten bij volwassenen en kinderen met orthopedische, neurologische en chronische aandoeningen.

Het vierde jaar is het afstudeerjaar en de studenten lopen drie dagen in de week stage bij een organisatie. De studenten mogen zelf kiezen bij welke organisatie. Gemiddeld zijn er één of twee studenten per jaargroep die door de hele opleiding heen een 'fascinatie' hebben voor een speciale doelgroep en zich bij elke mogelijke kans ook focussen op deze doelgroep.

ALO

Binnen de CALO-opleiding wordt het kind/de leerling als uitgangspunt genomen en het hele onderwijs staat in teken van het respecteren van verschillen. Niet door die verschillen op te zoeken, maar als uitgangspunt te nemen dat iedereen uniek is. De CALO verzorgt onderwijs vanuit een visie op bewegen en beïnvloeding van bewegingsgedrag in onderwijs, die ervan uitgaat dat iedereen mee kan doen met bewegingsactiviteiten: of iemand nu topfit is of een fysieke beperking heeft, het doel is leerlingen bewegend (beter) tot hun recht te laten komen. Deze visie staat centraal in het leren lesgeven en alle vakken die daarmee te maken hebben. Door leerlingen als uitgangspunt te nemen ontstaan er methodische leerlijnen die zich richten op oproepen en uitbouwen van bewegingsuitdagingen die passen bij deze (groep) leerlingen.¹⁷

In de propedeuse leren studenten om niet alleen vanuit hun eigen referentiekader te kijken naar het bewegen, maar dat in een breder perspectief te plaatsen (daartoe wordt in de propedeuse een deel van het programma gemeenschappelijk uitgevoerd met de andere twee CALO-opleidingen (Psychomotorische Therapie en Sportkunde). In het tweede studiejaar van de ALO-opleiding ligt de focus op kinderen in het primair onderwijs. De studenten worden uitgedaagd om vanuit een ecologisch perspectief naar het bewegen van kinderen in het basisonderwijs te kijken. In het derde studiejaar wordt hetzelfde gedaan maar dan voor het voorgezet onderwijs. Daarnaast moeten de studenten allemaal twee stages lopen in het speciaal onderwijs. In het vierde studiejaar hebben de studenten een vak 'pedagogisch tact in het bewegingsonderwijs'. In dit vak staan sociaal-maatschappelijke opvoedingsvraagstukken centraal. Studenten schrijven in leerjaar vier een beschouwing over de legitimering van hun lessen in het bewegingsonderwijs. In die legitimeringsopvatting zitten ideeën van studenten en docenten over inclusie

¹⁷ Doodewaard, C. van (2019). *Pedagogiek in de Calo LO-opleiding* [Intern document].

en diversiteit. De studenten worden uitgedaagd om uit te zoeken op welke wijze hun (deels impliciete) referentiekader van invloed is op hun handelen in de les, juist ook in situaties waarin ze handelingsverlegenheid ervaren. Vervolgens is het aan de studenten zelf om een manier te kiezen die de deelname van (als lastig gedefinieerde) leerlingen opnieuw mogelijk maakt.

3.3 Fontys

Fontys Hogescholen is een hbo-instelling voornamelijk gevestigd in Zuid-Nederland. Fontys heeft locaties in Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Sittard, Tilburg, Veghel en Venlo. Fontys biedt ruim 200 voltijd-, deeltijd en duale opleidingen aan op hbo-bachelor niveau. Fontys geeft aan een heldere maatschappelijke opdracht te hebben: inspirerend, uitdagend en hoogwaardig hoger beroepsonderwijs bieden én praktijkgericht onderzoek uitvoeren dat betekenisvol is voor de samenleving.¹⁸

De ALO-studenten die bij Fontys binnen komen beginnen in de eerste periode met leren lesgeven en daarin krijgen de studenten meteen een introductie met het lesgeven aan speciale doelgroepen. Dit betekent dat de studenten niet naar een stage adres gaan, maar dat deze doelgroep aanwezig is tijdens een module in het lesprogramma. Elk jaar wordt binnen de opleiding gekozen voor andere doelgroepen en de keuze voor een groep hangt af van de beschikbaarheid van deze groep. Dit jaar waren het basisschoolkinderen met gedragsproblemen. Afgelopen jaar hebben ze met het asielzoekerscentrum samengewerkt in Eindhoven. In periode twee staat het innoveren van verenigingsaanbod centraal. Studenten moeten dan een doelgroep kiezen. De keuze valt vaak op een speciale doelgroep omdat daar nog geen aanbod voor is (zoals G-sport of ouderen). Het wordt niet door de opleiding opgelegd dat ze een speciale doelgroep moeten kiezen, maar daar kiezen de studenten zelf voor. De student krijgt geen les over bepaalde doelgroepen, maar wel ondersteuning en zelfstudie. In het eerste jaar lopen de studenten gedurende 40 weken één dag per week stage bij de gemeente en de kans is groot dat ze hier met speciale doelgroepen in aanraking komen. Dit is heel divers. Met de doelgroep ouderen komen de studenten sowieso in aanraking en verder is het afhankelijk van de gemeente. In het tweede leerjaar is de stageopzet hetzelfde alleen dan twee dagen. Studenten uit leerjaar één en leerjaar twee zitten bij elkaar op het stageadres. Hier kunnen de studenten met speciale doelgroepen in aanraking komen, maar dat is geen verplichting vanuit de opleiding, zoals inactieve senioren, inactieve kinderen, kinderen met overgewicht, bewoners van woon-zorgcomplexen of medewerkers die zich bezighouden met een gezonde leefstijl in een werkomgeving. In leerjaar drie kiezen de studenten twee keer een minor (half jaar) waarbij minimaal een minor intern gekozen moet worden. Een van de minors is speciaal (bewegings)onderwijs. Deze minor is toegankelijk voor ALO-studenten, maar ook voor studenten van de opleiding Sportkunde. De theorie is hetzelfde voor de studenten, want de theorie gaat over de doelgroep zelf (kinderen en jongeren met fysieke en mentale beperkingen, gedragsproblemen, opvoedingsmoeilijkheden en leerstoornissen). De stagecontext is wel anders. ALO-studenten komen terecht in het onderwijs, terwijl Sportkundestudenten bijvoorbeeld bij een gesloten jeugdinstelling, jeugdzorg en Special Heroes terecht komen. Een andere minor is gericht op welvaartsziekten en die is vooral gericht op ouderen. Gezondheidsbevordering staat hier voorop. In het vierde jaar hebben de studenten mogelijkheid om te kiezen voor het keuzeblok 'Multiculturele samenleving'. Dit keuzedeel is vooral gericht op buursportcoaches, omdat zij mogelijk in aanraking komen met verschillende culturen in hun werk, en het is vooral gericht op beleid. De studenten kiezen hun afstudeerstage zelf en maken zelf de keuze voor wel of geen speciale doelgroep.

¹⁸ Zie <https://fontys.nl/Over-Fontys/Onze-organisatie.htm> voor de koers van Fontys Hogescholen.

3.4 Inholland

Inholland is een hbo-instelling met vestigingen in Alkmaar, Amsterdam, Delft, Den Haag, Diemen, Dordrecht, Haarlem en Rotterdam. Het onderwijs is onderscheidend op de thema's duurzaamheid, gezondheid en creativiteit en werken daarin samen met het beroepenveld, overheden en maatschappelijke partners.¹⁹

Binnen de opleiding Sportkunde van Inholland is de gezondheidswaarde de belangrijkste extrinsieke waarde van sport, vervolgens de sociaal-maatschappelijke waarde en als laatste komt de economische waarde. De basis van de opleiding is dat iedereen mee moet kunnen doen. Studenten wordt geleerd dat er niemand aan de kant mag zitten en dat zij moeten kunnen differentiëren. Studenten moeten kunnen zorgen dat ze hun spel aanpassen op de doelgroep (bijvoorbeeld mensen met een beperking). Binnen de opleiding zijn vier aandachtgebieden: 'algemeen verbeteren van de leefstijl', 'aangepast sporten', 'sport en maatschappij (sport als middel om mensen te laten te participeren in de maatschappij)' en 'gezondheidsmanagement (werknemers binnen bedrijven)'. Inholland is de enige sportkundeopleiding in Nederland die gezondheidsmanagement zo specifiek in het programma heeft zitten. Binnen gezondheidsmanagement moeten studenten onder andere een gezondheidsbeleid voor werknemers opzetten.

In de eerste drie jaren komen de vier eerdergenoemde aandachtsgebieden terug. In het eerste jaar krijgen de studenten een module 'Aangepast sporten'. In deze module wordt aandacht besteed aan mensen met een chronische aandoening. De studenten krijgen een kennisvak en een project waarbij ze een bestaande sport moeten aanpassen voor mensen met een chronische aandoening (zoals mensen met hart- en vaatziekten, diabetes type 2 en astma). In leerjaar twee krijgen de studenten een module specifiek over ouderen. De studenten leren over de leefstijl van ouderen en ze moeten een activiteit uitvoeren voor mensen in een verzorgingstehuis. In leerjaar twee zit ook een periode over orthopedische beperkingen. De studenten moeten een review schrijven, krijgen theorie en medische fitness.

In het derde jaar krijgen de studenten meer over leefstijl. Dit bevat onder andere een module over motiverende gespreksvoering. Waarbij het belangrijk is om erachter te komen wat iemand wil en wat iemand kan. In het vierde jaar kunnen studenten zich verdiepen en kiezen ze voor een bepaald uitstroomprofiel. Eén van deze uitstroomprofielen is aangepast sporten. Het afstudeerjaar binnen aangepast sporten bestaat uit twee projecten. Het eerste project is het zoeken van een sport voor een kind met een beperking. Dit project komt voort uit het SEDY-project. Het SEDY-project is een subsidie die InHolland samen met andere hogescholen in Europa heeft aangevraagd. Het gaat om het laten toetreden van mensen met een beperking in sport. De studenten krijgen via een organisatie een kind toegewezen die nog niet sport en een bepaalde beperking heeft (lichamelijk of geestelijk). Ze gaan met dat kind en ouders kijken wat ze willen, sporten bezoeken en proberen om te zorgen dat er een regulier sportprogramma uitkomt. Daarnaast maken ze hun beroepsproduct binnen aangepast sporten en dit product wordt bij een stageorganisatie gemaakt. De stageplekken zijn heel divers: van verschillende zorginstellingen tot een naschoolse opvang voor speciaal onderwijs. De studenten kunnen kiezen voor een project waarin ze een nieuw programma ontwikkelen voor mensen met een specifieke beperking. Hier zijn de studenten drie periodes mee bezig en dan beginnen ze aan hun afstudeerproduct. Een ander uitstroomprofiel is 'sport en maatschappij'. Binnen dit uitstroomprofiel wordt ingegaan op sociaal-maatschappelijke effecten van lokale sport en/of het sportbeleid, waarbij de student door middel van

¹⁹ Zie <https://www.inholland.nl/media/13747/instellingsplan-2016-2022-durf-te-leren.pdf> voor het instellingsplan 2016-2022 'Durf te leren' van Inholland.

projecten adviseert, ontwikkelt, uitvoert en evalueert. In dit uitstroomprofiel staat sportparticipatie van alle mensen in de maatschappij centraal, ook de specifieke doelgroepen. Studenten doen vaak onderzoek bij een vereniging en kijken hoe verenigingen meer maatschappelijk actief kunnen zijn en wat zij kunnen doen om kwetsbare doelgroepen meer te betrekken.

3.5 Hogeschool van Amsterdam

De Hogeschool van Amsterdam (HvA) is een kennisinstelling gevestigd op verschillende locaties in Amsterdam. De HvA geeft in haar missie aan dat door de koppeling van onderwijs en praktijkgericht onderzoek de HvA bijdraagt aan de vernieuwing van de beroepspraktijk en de samenleving in en om een internationaal georiënteerd Amsterdam.²⁰

De HvA heeft diversiteit hoog op de agenda staan. Binnen de ALO-opleiding is besloten dat de eerstejaars studenten niet meer alleen ergens in Noord-Holland mogen stagelopen, maar dat ze juist ook in de stad Amsterdam moeten stagelopen. De eerstejaars studenten maken op die manier kennis met de multiculturele diversiteit onder de jeugd. De andere leerjaren mogen de studenten zelf kiezen waar ze stagelopen. De laatste drie jaar is er binnen de ALO-opleiding meer aandacht voor internationale stages zodat studenten leren van een andere cultuur en deze ervaring meenemen naar de opleiding. In het tweede jaar geeft een docent samen met studenten met een niet-westerse migratieachtergrond een hoorcollege over wat het betekent en doet voor studenten. Het onderwerp inclusie en diversiteit wordt daarmee aangeraakt, maar verder wordt er niet veel met dit thema gedaan binnen de opleiding. Aangepast sporten is geen stevig thema binnen de ALO-opleiding Amsterdam, maar de studenten kunnen in het derde jaar kiezen voor de minor 'Special Needs'. Deze minor zoomt in op mensen die extra aandacht nodig hebben. Deze minor bereidt de student voor op het functioneren binnen het passend onderwijs en de geestelijke gezondheidszorg (GGZ). De minor richt zich op het begeleiden van kinderen, jongeren, patiënten of cliënten met 'special needs'.

3.6 Hanzehogeschool Groningen

De Hanzehogeschool Groningen is de oudste en grootste hbo-instelling in het noorden van Nederland. De hogeschool heeft vestigingen in de stad Groningen, Assen, Leeuwarden en Amsterdam. De informatie over de Hanzehogeschool Groningen is verkregen via de website²¹ waardoor het mogelijk is dat de thema's inclusie en diversiteit binnen de twee opleidingen Sportkunde en ALO op meer plaatsen terugkomen dan hieronder is weergegeven. Bij de ALO-opleiding van de Hanzehogeschool Groningen moeten de studenten in het tweede jaar en derde jaar sportprogramma's en -activiteiten in verschillende werkvelden zoals het speciaal onderwijs begeleiden.

De Hanzehogeschool Groningen biedt de minor 'Sport en Samenleving' aan. De minor heeft als doel om kennis en vaardigheden te ontwikkelen om de maatschappelijke waarde van sport en bewegen optimaal te benutten voor de samenleving. Hierbij valt te denken aan doelgroepen als kwetsbare groepen, sporttalenten, jongeren en ouderen. In de minor 'Actieve en Gezonde Leefstijl' wordt aandacht besteed aan het bevorderen van bewegen, gezonde voeding als onderdeel van een gezonde leefstijl en aan

²⁰ Zie <https://www.hva.nl/over-de-hva/organisatie/plannen-feiten-en-verslagen/instillingsplan/instillingsplan.html> voor het instillingsplan 2015-2020 'Nieuwsgierige professionals' van de HvA.

²¹ Informatie verkregen via <https://www.hanze.nl/nld/onderwijs/gezondheid/instituut-voor-sportstudies/>.

gedragsverandering strategieën. In deze minor krijgt de student een specifieke opdracht bij een specifieke doelgroep, bijvoorbeeld basisschoolkinderen, probleemjongeren en ouderen. Hanzehogeschool Groningen biedt een cursus ‘Seniorenportleider’ aan. In deze cursus wordt het lesgeven aan zowel fitte senioren met beginnende ouderdomsmotoriek als aan minder fitte senioren geleerd. Deze cursus duurt zes maanden en binnen deze cursus moet onder andere 30 uur stage worden gelopen bij minimaal twee verschillende doelgroepen of op twee verschillende adressen. Bij het behalen van deze cursus krijgt men een landelijk erkend diploma van de Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU).²²

²² Informatie verkregen via <https://professionals.hanze.nl/alle-opleidingen/kunst-cultuur-sport/sport/seniorensportleider/>.

4. Diversiteit in studentenpopulatie

In dit hoofdstuk kijken we naar de diversiteit binnen studentenpopulatie van de sportopleidingen. Helaas was het niet mogelijk om de verhouding studenten op basis van geboorteland en etniciteit op te vragen, omdat deze gegevens niet openbaar zijn. Ook de opleidingen zelf gaven aan dat zij deze gegevens niet zomaar konden geven vanwege de privacywetgeving: Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Aan een aantal vertegenwoordigers van de opleidingen is gevraagd om een inschatting te maken op basis van wat zij dagelijks zien op de opleiding.

4.1 Diversiteit op basis van geslacht

Binnen het mbo Sport en bewegen zijn in 2019 drie op de tien studenten vrouw (tabel 3). Het aandeel vrouwelijke studenten binnen het mbo Sport en bewegen is vanaf 2015 licht toegenomen. Ook binnen de groep hbo-sportopleidingen is het aandeel vrouwen kleiner dan het aandeel mannelijke studenten. Uitzondering hierop is de hbo-opleiding Psychomotorische Therapie en Bewegingsagogie waar vanaf 2015 ongeveer zeven op de tien studenten vrouwen zijn. Bij de hbo-opleidingen Sportkunde is twee derde van de studenten man en is er tussen 2015 en 2019 weinig veranderd in de genderverhouding. Het aandeel vrouwelijke studenten binnen de hbo ALO-opleidingen is wel licht gestegen vanaf 2015, maar is met 31 procent nog iets lager dan bij Sportkunde. Ook binnen de hbo-masters zien we een kleiner aandeel vrouwelijke studenten en is de genderverhouding het meest scheef bij de opleiding Sport- en Bewegingsonderwijs (80% mannelijke studenten) en het minst bij Lichamelijke Opvoeding en Sportpedagogiek (63% mannen). De studentenpopulaties binnen wetenschappelijke sportopleidingen zijn het meest evenwichtig qua genderdiversiteit. Binnen de wo-masters Human Movement Sciences: Sport, Exercise and Health en de bachelor en master Bewegingswetenschappen is in 2019 iets meer dan de helft van de studenten vrouw en bij de master Sport Sciences is een krappe meerderheid man.

Tabel 3. Aandeel vrouwelijke studenten (van de totale studentenpopulatie¹) in desbetreffende mbo-, hbo- of wo-sportopleiding (in procenten)

	2015	2016	2017	2018	2019 ²
Mbo Sport en bewegen ³	25	27	28	29	29
Hbo Psychomotorische Therapie en Bewegingsagogie (PMT)	71	73	74	71	70
Hbo Sportkunde	33	34	34	33	33
Hbo-opleiding tot Leraar van de eerste graad in Lichamelijke Opvoeding	28	28	29	30	31
Hbo-master Lichamelijke Opvoeding en Sportpedagogiek			38	36	37
Hbo-master Sport- en Beweeginnovatie				27	26
Hbo-master Sport- en Bewegingsonderwijs			15	24	20
Wo-master Human Movement Sciences: Sport, Exercise and Health (Master en Research master)	53	56	55	48	54
Wo Bewegingswetenschappen (Master en Bachelor)	53	52	54	56	54
Wo-master Sport Sciences	45	44	44	37	46

Bron: [Dienst Uitvoering Onderwijs \(2020\)](#). Bewerking: Mulier Instituut.

¹ De totale studentenpopulatie over alle jaren van het mbo Sport en bewegen varieert tussen 16.499 en 17.983 studenten, bij de hbo-opleidingen tussen 427 en 5.337 studenten en bij de hbo-master opleidingen tussen 26 en 54 studenten. De totale studentenpopulatie van wo-opleidingen varieert tussen 37 en 1.227 studenten.

² Dit zijn voorlopige cijfers.

³ Mbo Sport en bewegen kon niet verder worden uitgesplitst naar de vijf uitstroomprofielen zoals in het hoofdstuk hiervoor weergegeven door onduidelijke informatie in het DUO databestand.

4.2 Diversiteit op basis van migratieachtergrond

Binnen de mbo-sportopleidingen zijn volgens de contactpersonen relatief weinig studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. De coördinator, opleider en docent van het ROC Tilburg geeft aan dat het aandeel studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond bij de uitstroomprofielen Sportleider en Sportcoördinator klein is. Het aandeel jongens met een niet-westerse migratieachtergrond (tweede/derde generatie) is wat groter binnen de opleiding 'Medewerker recreatie' (niveau 2).

In 2018 is tijdens het landelijk overleg met alle Sportkundeopleidingen de constatering gedaan dat binnen de Sportkundeopleidingen weinig studenten met een migratieachtergrond studeren. De opleidingscoördinator van Fontys geeft aan dat er ook niet veel docenten met een niet-westerse migratieachtergrond op de opleiding werken (deze doelgroep solliciteert ook niet). Het ontbreekt dus aan een voorbeeld voor studenten. Naar schatting is het aandeel studenten met een niet-westerse achtergrond 5 procent bij de opleiding Sportkunde op Windesheim en daarnaast zijn er ook diverse studenten afkomstig uit Oost-Europa.

Op de hogeschool van Amsterdam breed bestaat de studentenpopulatie voor 28 procent uit studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Onder de studentenpopulatie bij de ALO-opleiding is dit aandeel met 7 procent aanmerkelijk kleiner. De HvA heeft zelf onderzoek gedaan onder de studenten om na te gaan waarom er relatief weinig studenten met een niet-westerse migratieachtergrond de ALO-opleiding volgen. Uit dit onderzoek kwam onder andere naar voren dat het beroep van de ALO-leraar bij bepaalde groepen met een niet-westerse migratieachtergrond een geringe maatschappelijke status heeft in de gemeenschap. Daarnaast speelt bij vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond het fysieke contact een belangrijke rol. Naast het onderzoek heeft de HvA in de voorlichting van de ALO-opleiding ook nagedacht over het gericht bereiken en aantrekken van deze doelgroep. Bij de HvA breed wordt bovendien ingezet op het aantrekken van docenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

5. Conclusie

In dit afsluitende hoofdstuk worden de uitkomsten bijeengebracht, wordt concluderend inzicht geboden in de aandacht voor inclusief sporten en bewegen in het curriculum van mbo- en hbo-sportopleidingen in Nederland en de diversiteit in de samenstelling van de studentenpopulatie binnen deze sportopleidingen.

Mbo Sport en Bewegen

Op het moment van dit onderzoek zijn er 42 ROC's in Nederland. Op het gebied van Sport en bewegen bestaan er vijf uitstroomprofielen: Sport- en bewegingsleider, Coördinator Sport- en bewegingsagogie, coördinator Buurt, Onderwijs & Sport, Coördinator Sport, Bewegen en Gezondheid en Coördinator Sportinstructie, Training & Coaching. Alle ROC-opleidingen zijn verplicht om aandacht te besteden aan burgerschap competenties (diploma-eis). Binnen de module 'Loopbaan en Burgerschap' kan aandacht besteed worden aan inclusie en diversiteit. Zo komt onder andere de multiculturele samenleving aan de orde. Daarnaast bieden de opleidingen keuzevakken of -delen aan gericht op bepaalde doelgroepen en komt het onderwerp in diverse uitstroomprofielen aan bod.

Hbo-opleiding Sportkunde

Ten tijde van dit onderzoek zijn er acht hbo-scholen in Nederland die de opleiding Sportkunde aanbieden. Zij zijn verenigd in het Landelijk Opleidingsoverleg Sportkunde. Deze scholen hebben samen het landelijk opleidingsprofiel van Sportkunde opgesteld. Alle kerncompetenties en handelingscriteria zijn binnen alle sportkundeopleidingen gelijk, maar er zijn accentverschillen. Binnen de sportkundeopleidingen wordt uitgegaan van de volgende drie extrinsieke waarden van sport: sociaal-maatschappelijke waarde, gezondheidswaarde en economische waarde. De thema's inclusie en diversiteit vallen binnen de sociaal maatschappelijke waarde van sport, want sport kan bijdragen aan een grotere maatschappelijke participatie voor iedereen. Sportkundeopleidingen geven hier een eigen invulling aan waardoor de aandacht voor inclusief sporten en bewegen sterk verschilt tussen sportkundeopleidingen.

Hbo-opleiding ALO

Op dit moment zijn er zes hbo-scholen in Nederland die een ALO-opleiding aanbieden. ALO Nederland is het samenwerkingsverband van de zes landelijke Academies voor Lichamelijke Opvoeding (ALO). In dit samenwerkingsverband bundelen de zes opleidingsinstituten hun krachten en werken samen op het gebied van kennisontwikkeling, kennisdeling en innovatie. De studenten maken binnen de ALO-opleidingen met name in het eerste jaar kennis met specifieke doelgroepen, bijvoorbeeld doordat ze in hun stage lesgeven in het speciaal onderwijs of aan multiculturele klassen. De studenten maken zelf de keuze om zich tijdens de opleiding al dan niet verder te verdiepen in een specifieke doelgroep.

Hbo-minors

In bijna alle hbo Sportkundeopleidingen en hbo ALO-opleidingen zit in het derde of vierde jaar een minor in het opleidingsprogramma. De minor is een keuzedeel van een half jaar waarmee de studenten zichzelf kunnen verbreden of verdiepen naast hun opleiding. De minor kan via het eigen instituut worden gevolgd of via een ander instituut. Een aantal minors valt binnen de thema's inclusie en diversiteit. Zo gaan bijvoorbeeld meerdere minors in op specifieke doelgroepen zoals aangepast sporten en speciaal onderwijs. Ook gaan minors in op bewegen in de wijk en komen studenten met specifieke doelgroepen (o.a. etnische minderheden, ouderen) in aanraking. Inholland werkt niet meer met een minor, maar de studenten van de sportkundeopleiding kiezen in het laatste jaar een uitstroomprofiel en dat kan bijvoorbeeld aangepast sporten zijn.

Geringe diversiteit naar gender en etniciteit in de studentenpopulatie

De resultaten over de samenstelling van de studentenpopulatie binnen de sportopleidingen in Nederland laten zien dat mannen oververtegenwoordigd zijn bij de meeste mbo- en hbo-sportopleidingen. Bij mbo Sport en bewegen, hbo Sportkunde en hbo ALO-opleidingen zijn ongeveer drie op tien studenten vrouwen. Binnen de wetenschappelijke sportopleidingen is de man-vrouw verdeling onder de studentenpopulaties redelijk evenwichtig.

Over de samenstelling van de studentenpopulatie naar migratieachtergrond binnen sportopleidingen zijn nauwelijks 'harde cijfers' beschikbaar. Hoewel de sportopleidingen zelf het beeld schetsen dat zij weinig studenten met een niet-westerse migratieachtergrond opleiden. Dit geldt zowel voor de mbo- als de hbo-sportopleidingen. Het kleine aantal studenten met een niet-westerse migratieachtergrond wordt onder meer in verband gebracht met de relatief lage status van sport- en beweegprofessionals onder veel migrantengroepen en met een tekort aan rolmodellen (zoals docenten). Naast een constatering binnen diverse sportopleidingen en landelijke opleidingsoverleggen is er nog nauwelijks (beleids)aandacht voor het aandeel studenten met een migratieachtergrond binnen sportopleidingen.

Tot slot

De bevindingen laten zien dat de meeste sportopleidingen op verschillende momenten aandacht hebben voor de thema's diversiteit en inclusie. Tegelijkertijd kan geconstateerd worden dat *inclusief sporten en bewegen* lang niet overal een stevig onderdeel is van de basisopleidingen. Diversiteit en inclusie lijken voor de meeste studenten van sportopleidingen geen onderdeel van de kerncompetenties te zijn. Veelal komen de thema's inclusie en diversiteit vooral in keuzevakken en stages aan de orde en gaan de keuzevakken en stages vaak in op één specifieke doelgroep (o.a. ouderen, mensen met beperkingen en mensen met een migratieachtergrond).

Voor het behalen van de gestelde doelen in het deelakkoord *inclusief sporten en bewegen* is expertise over verschillende vormen van sociale ongelijkheid en onderlinge intersecties nodig zoals naar leeftijd, beperkingen, genderidentiteit, seksuele voorkeur, sociaaleconomische status en etniciteit. Specifieke kennis en competenties zijn nodig om diverse deelpopulaties te bereiken, stimuleren tot en te begeleiden bij sporten en bewegen noodzakelijke kwalificaties van sport- en beweegprofessionals. Om de gestelde uitdagingen in het deelakkoord zo effectief mogelijk het hoofd te bieden, moet de aandacht voor sociale inclusie en diversiteit nog meer centraal komen te staan. Bovendien ligt er een uitdaging voor alle mbo- en hbo-opleidingen om de gender- en etnische diversiteit onder de toekomstige sport- en beweegprofessionals verder te vergroten.

Bijlage 1 Vertegenwoordigers sportopleidingen

De volgende vertegenwoordigers hebben meegewerkt (op alfabetische volgorde (achternaam)):

- Martijn van Aarle (Hogeschool Arnhem Nijmegen)
- Dennis Arts (Fontys Eindhoven)
- Corina van Doodewaard (Windesheim)
- Koen Francissen (CIOS Arnhem)
- Marga Keetlaer (MBO Horizon College)
- Lammert Klok (Windesheim)
- Ton Kroon (Landstede Zwolle)
- Bas Oosterink (Hogeschool Arnhem Nijmegen)
- Tom Terwee (Hogeschool van Amsterdam)
- Irma de Waal (Hogeschool van Amsterdam)
- Ap te Winkel (Graafschap College)
- Maik Wojtas (ROC Tilburg)
- Ceciel Zandee (Inholland Haarlem)

